

Postmodern Bir Hukuk Anlayışında Yapıbozum ve Differance'ı Bir İmkân Olarak Okumak

Reading Deconstruction and Differance as a Possibility in a Postmodern Understanding of Law

PINAR TÜRKMEN BİRLİK
 İzmir Demokrasi University

Received: 31.08.2021 | Accepted: 03.01.2023

Abstract: Law, passing the mediation of language, can be thought as the state of being on the way to reach the idea of justice in main, despite its whole speculative nature. In this state of being on the way, the postmodern senses of law regard it impossible to reach the idea of justice within the concept of abstract and general modern law senses which work with categories having stable meanings /concepts. Therefore, their primary purpose in this way is to separate law from abstract rules and to put it into operation in an attempt to make it resistant to rules. The senses of postmodern law generally tend to deconstruction, a lingual operation, in order to achieve this and aim to reveal conceptual / semantic contradictions which are specific to judicial norms/ categories under discussion. The main purpose of this is to show that only one meaning of these contradictions is arbitrarily taken to the center. Différance, closely related to deconstruction, is a concept pointing to language's structure to postpone the meaning as a ground making the lingual play. Contextuality is the only place to catch both the meanings referring to semantic differentiation, not being identical, and difference of différance and the meanings referring to semantic retardation, postponement and backup. Our study, after opening these two concepts confronting us in postmodernism, aim to regard the law together with them and to reveal the opportunities that they present and will present in achieving the idea of justice within the sense of law to be accepted as postmodern.

Keywords: Law, postmodernism, deconstruction, différance, justice.

Giriş

Hukukun ne olduğu ya da olması gerektiği üzerine pek çok tartışmanın yürütüldüğünü ve bu anlamda da onun spekülâtif bir doğaya sahip olduğunu bilmekteyiz. Belirleyici ve sorumlu kılıcı niteliği ile hukuk kavramının bu denli spekülâtif bir doğaya sahip olması şaşırtıcı olduğu kadar, dilsel bir dolayımından geçmesi anlamında da bir o kadar anlaşılırdır. Biz de çalışmamız dolayımında hukuku, adalet idesine ulaşmada bir yolda olma hali olarak görmeyi yeğlediğimizi, yine bu yolda olma halinde dili, dil felsefesi çalışmalarını ise onu doğru bir şekilde anlama ve kavramsallaştırma da temel bir mihenk taşı olarak gördüğümüzü belirtelim.

Bu yolda olma halinde, varılmak istenen amaç için birbirinden farklı yollara girilebilir. Bunlar, kimi zaman doğal hukuk ve hukuki pozitivizmde olduğu gibi kuramlar şeklinde, kimi zaman da modern hukuk ve postmodern hukuk olarak belli anlayışlar şeklinde karşımıza çıkar; ki, onlar bile kendi içlerinde farklılaşabilmektedir. Biz, bu çalışmada adalet idesine yönelik bir imkânın peşine, dilin izini sürerek postmodern bir hukuk anlayışı yoluna sapmak suretiyle düşeceğiz.

Hukukun tüm spekülâtif doğasına karşın onun adalet idesine ulaşmada bir yolda olma hali olarak belirledikten sonra, bu iki kavramın bir araya gelmesi üzerinden bir imkâna işaret edilecekse eğer, neliği ile en az hukuk kadar tartışmalı olan postmodernizme ilişkin olarak da genel bir belirlenim ortaya koymamız gerekir. Felsefi bir akım olarak postmodernizm en genel haliyle, 1970’lerde önem kazanmaya başlayan 1990’lara ve oradan da günümüze değin, deyim yerindeyse damga vuran ve modern dönemin ortaya koyduğu her türden sosyal ve siyasi ideolojilere, onların uygulamalarına, mevcut ahlaki sistemlere baş kaldıran ve tüm bunları başarısızlıkla itham eden bir anlayış olarak gelişir. Postmodernizm bu bağlamda, Modernite’nin insanla ilişkili olan her türden sosyal fenomeni, epistemolojik bir kesinlikle ve ontolojik bir tekbiçimcilik ile tutarlı bir şekilde açıklama iddiasında olan meta anlatıları, yani “modernliğe ilişkin tüm yöntem, istek, amaç ve düşünce örüntülerini, bütün söylemsel etkinlik biçimlerini kendi himayesi altına alan, onları belirleyip sınırlandıracak olan evrensel olma iddiasındaki ilkeleri, mitolojileri, dinsel ya da seküler ideolojileri yerinden etmekle” ilgilidir (Thomas ve Walsh, 2002: 527). Bu haliyle postmodernizme, yapıbozumcu sosyal eleştiri, köktencilğe karşı

duruşuyla yeni bir epistemoloji, geleneksel metafiziğe bir karşı çıkış ve kişisel kimliğin oluşumunda ırk, cinsiyet gibi kavramların belirleyiciliğinin sorgulanması temelinde bir yaklaşımlar bütünü olarak işaret edebiliriz (Sagers, 1997: 1934). Postmodernizm çerçevesinde Modernite ideallerine ilişkin mevcut tüm üst anlatıların yerinden edilmesinde karşımıza çıkan temel yöntem, ondaki düşünme mantığını hedef alan ve sahip olduğu temelsizlik ile çelişkileri ortaya koymayı amaçlayan ve bu haliyle yeni bir metin okuma stratejisine karşılık gelen yapıbozumdur (dekonstrüktivizm).

Bu genel belirlenimler eşliğinde postmodern hukuk anlayışına dikkatimizi yönlendirdiğimizde, bu iki belirlenimin ışığında onun temelde modern hukuk idealinin bir eleştirisi ve yerinden edilme çabası ile açıklanabilir bir anlayışa karşılık geldiğini görebiliriz. Bu bağlamda postmodern hukuk, modern hukukun epistemolojik kesinlik temelinde evrensel normlara bağlanarak toplumun düzenlenip, tasarlanabileceği fikrini temele alan anlayışını, kesinsizlik ve çoğulculuk anlayışı temelinde değiştirmeyi ve dönüştürmeyi amaç edinir. Yukarıda bir yaklaşımlar bütünü olarak ifade ettiğimiz postmodernizmin dolayısıyla hukuktaki yansımalarının da postmodernist hukuk hareketleri bağlamında, birbirinden farklı hukuk teorileri olarak karşımıza çıkmakta olması şaşırtıcı değildir. Modernizmin tekbiçimci kalıbından, yanlışlarından ve yüklerinden kurtulmayı amaçlayan ve özellikle 1980’den bu yana ağırlıklı olarak Amerika’da kendini gösteren postmodern hukuk doktrinleri içerisinde, postmodern olarak işaret edilebilecek olan hukuk hareketleri Eleştirel Hukuk Çalışmaları, Hukuk ve Ekonomi Hareketi, Hukuk ve Irk Teorisi, Hukuk ve Edebiyat Hareketi ve Feminist Hukuk Teorisi olarak ifade edilebilir (Minda’dan aktaran Sagers 1997: 1933). Modernizmin aydınlanma projesinin bir ideali olan köktenci bilgi ve teorik yaklaşımlarını hedef alan bu postmodern hukuk hareketleri dolayısıyla, onlardaki düşünme mantığındaki sorunlu yanları ve temelsizlikleri göstermek üzere genel olarak yapıbozuma yönelirler. Birbirinden farklılıklarına karşın bu postmodern hukuk hareketlerinin ortak bir eğilim olarak yapıbozuma yönelmiş olmaları hem dilin sunduğu imkânların keşfedilmesiyle hem de “bu öğretilerin içerisinde adaletin oynadığı önemli rolle” ilişkilidir (Mahlman’dan aktaran Heper, 2012: 220). Örneğin, postmodern hukuk hareketlerine önemli bir ivme kazandıran Derrida (1992), *Force of Law: The Mystical Foundation of Authority* başlıklı makale-

sinde, yapıbozumu adaletsizliğin önünü alabilecek tek yöntem olarak belirlenir ve dili adalet idesine ulaşmada önemli bir konuma taşır.

Esas itibarıyla cümle ve cümle biçimini temele alan bir yoruma karşılık gelen bir dilsel işlem olarak yapıbozum, Derrida'nın anlayışında adaleti soyut kurallardan sıyırmak ve onu kurallara dirençli bir hale getirmek üzere devreye sokulur; ki, bunun temel amacı da adaletin yasayla olan göbek bağına kesmektir. Adaletin yasayla olan ilişkisini kesmek, hukukun soyutluğuna ve genelliğine bir karşı duruştur, hukukun tek biçimli şekillendirici gücünü yadsımadır; yani hukukta da özel olanı, kendine özgü olanı ön plana alma isteğidir. Bu haliyle hukukta da yapılması gereken şey bellidir: söz konusu hukuki normları sorunsallaştırmak, onlara özgü olan kavramsallaştırmaların yapısını bozmak. Peki belirli normlar ve ilkeler çerçevesinde kendini bir bütün olarak sunan hukuka ve ona ait kavramlara ilişkin yürütülecek bir yapıbozum işleminin gerçekleştirilmesi sonucunda elimizde ne kalacaktır? İşte yapıbozumun en büyük problematiği olarak akıllara düşen soru budur. Bu soruya verilen yanıtların toplumsal ilişkileri düzenlemeyi temele alan hukuk özelinde çok daha önemli sonuçlar ortaya koyma potansiyeline sahip olduğu ortadadır. Bir olasılık olarak felsefi bir kurnazlık, nihilist bir oyun ya da entelektüel bir gevezelik olarak nitelendirilmeye açık olan yapıbozum (Rutli, 2016: 51), toplumun ve toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi ile ilgili olan norm ve ilkeler bütünü olarak hukuka yönelerek, onları yerinden etmekle, adalet idesinin izini sürmeyi nasıl amaçlayabilmektedir ya da bu gerçekten mümkün müdür? Çalışmamız bu bağlamda, Derrida'nın dilsel bir işleme karşılık gelen yapıbozumla yakından ilişkili olan bir kavram olarak *différance*'ı da bu incelemeye dahil ederek, postmodern bir hukuk kuramının adalet idesinin izini sürmesinin nasıl mümkün olabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle, Derrida'nın dilsel bir işlem olarak ortaya koyduğu yapıbozuma ve onunla yakından ilişkili olan *différance* kavramına bakmaya çalışacağız. *Différance*'ın yapıbozumdaki konumunu açık kıldıktan sonra, hukuku da onların konumuna taşıyarak birlikteliklerindeki imkânlar üzerinde duracağız.

Yapıbozum ve Anlamı Erteleyen bir Unsur Olarak *Différance*

Postmodernist anlayış içinde yapıbozum tekniğinin temeldeki kullanım amacı, Batı metafiziğinin sunduğu kesinliklerin bir eleştirisini yap-

maktır. Bunun için Derrida'ya göre yapılması gereken şey, modernizmin yanlış, çelişkilerle dolu ve temelsiz olan düşünce yapısını, yeni kavramlarla, yeni bir düşünce şekli, yeni bir anlayışla değiştirmek ve dönüştürmektir. İşte Derrida'nın bunun için önerdiği yöntem, temelde bir metin okuma tekniği olarak değerlendirilen yapıbozumdur (dekonstrüksiyon).

Postmodern durumda yeni bir strateji, yeni bir teknik olarak yapıbozumun aklın hegemonik merkezîyetinden özneyi kurtarıp, ona yeni türden bir özgürlük tanıdığına ve dünya ile olan ilişkisinde onu yepyeni bir "zihin durumuna" taşıdığına tanık oluruz. Bu zihin durumu, biri "özdeşliğin ayrım üzerindeki önceliğini, ayrıcalığını kaybetmesi" ve diğeri de bu "postmodern zihin durumunun özünde bir dil durumuna" karşılık gelmesi olan iki temel belirleyici özellik ile ön plana çıkar (Altuğ, 2011: 215-216).

Postmodern düşünce yapısında özdeşliğin ayrım üzerindeki ayrıcalığını kaybetmesi, onun temel tekniği olan yapıbozumun yapısalcılığa ve aslında onun belirlediği anlamların ve bu anlamların kurduğu yapıların sabit, evrensel ve tarih dışı olarak konumlamasına yönelik itirazları ile ilgilidir. Dolayısıyla yapıbozum, bu tekbiçimciliği, sabitlik ve evrensellik iddialarını, bir yöntem olarak belli birtakım anlamsal/kavramsal karşıtlıklara yönelerek, bu karşıtlıklardan birinin nasıl üstün kılındığını ortaya koymak suretiyle eleştirmeye ve bertaraf etmeye çalışır. Bu düşünce yapısında, modernizmin sunduğu anlamsal/kavramsal karşıtlıklardan birinin belirgin kılınmasında keyfi davranıldığı düşüncesi hâkimdir. Bu bakımdan yapıbozum, söz konusu karşıtlıklar karşısında, onların birinin diğerlerine nasıl olup da öncelikli kılındığının ya da tersten okursak, diğerlerinin nasıl olup da birinin lehine olmak üzere ikincil bir statüye indirgenebiliyor olduğunun soruşturmasına girişir. Bir başka açıdan da tercihen birinin ön plana çıkarılmasında, kavramlardan birinin asıl olarak diğerine/diğerlerine bağlı olduğu ya da dayanmakta olduğu iddiasını sorgulamak üzere yola çıkar. Yapıbozumun bu her iki şeklinin ortak özelliği, bu söz konusu karşıtlık içindeki kavramların birbirleri arasındaki ilişkilere yönelik yeni bir kavrayışa ulaşmaktır. Burada anlamlara ilişkin ayrım'ların varlığına yönelen bu dikkat, postmodernitenin ruhunu temelde bir dil durumu olarak okumayı gerektirir. Dolayısıyla postmoderniteyi doğru bir şekilde anlamak için onu bir dil durumu olarak kavramak önemlidir.

Postmodern anlayışta dil, modernizmin dilsel olarak ortaya koyduğu ciddi ve önemli sonuçlara sahip meta söylemlerinin taşıdığı hakikat iddialarının, insanların dünyayı anlamalarını sağlayacak bir çerçeve olarak sunulmasına karşı çıkar ve deneyimin yerini alacak şekilde insanı “üreten” şeyin kendisi olarak takdim edilir. Böylece karşımıza çıkan tabloda, hakikat iddiası taşıyan meta anlatılar yerine, dilsel oyunlarla, birbirinden farklı dilsel tasarımlarla karşılaşıyoruz.

Postmodern durumla birlikte karşımıza çıkan bu geçicilik ve akışkanlığın anlamlara ilişkin dilsel bir duruma karşılık geldiğini görmek gerekir. Postmodern dil durumu, gösterenin metafizik geleneğe ilişkin kökensel belirlenimini, onun sahip olduğu yanlış düşünce mantığının temel nedeni olarak görür. Bilindiği üzere metafizik düşüncede gösterge, “duyulur” ve “düşünülür” olan arasındaki karşıtlıkta ortaya çıkmakta, ona dayandırılmakta ve böylece de gösterge, duyulur olana ilişkin olan mevcudiyet ile düşünülür olan öz mevcudiyet arasındaki gelip geçici bir gönderime indirgenmektedir. İşte postmodern dil durumu, modernizmin meta anlatılara sahip olan söylemlerine ilişkin sorunlu yanı böylece düşünülür olanın, duyulur olan üzerindeki bu üstünlüğü olarak belirler ve düşünce mantığını yanlışla sürüklediklerini düşündükleri, bu anlayıştan vazgeçerek, dili, gösterenle gösterilenin sürekli olarak birbirinin yerini aldıkları bir oyunu olarak tasarlar. Gösterenlerin bu sonsuz oyununda, bu söz konusu yapısal çözülmede, gösterene, yani duyusal olana çekilen anlam da tözsel niteliğini yitirir ve böylece metafizik anlayışta sahip olduğu derinlikli boyutu kaybeder. Anlamın ortaya çıkışına ilişkin bu radikal dönüşümde, sabit sınırların ortadan kalktığına tanık oluruz. Gösteren ve gösterilenlerin arasındaki bu birbirinin yerini alma oyununda, bu sonsuz devinimde, gösterge içerisine nüfuz eden bir çözümmeyle gösteren ve gösterilen arasındaki ayrımın kendisi ortadan kaldırılmak suretiyle, metafizik düşüncede gösterene ilişkin kabul gören özgül anlamın kendisinden de vazgeçilmiş olur. Bu, gösterenin her daim belli bir gösterilene, yani sabit bir anlama sahip olduğu düşüncesinden bir vazgeçiş; gösterilenin yerinden edilmesidir. Modernizmin sunduğu dil anlayışının kendisinde karşılaştığımız metafiziksel bir problem olarak gösteren ve gösterilen arasında karşımıza çıkan bu ayrımın tersine çevrilmesi işlemi Derrida ile birlikte yapıbozum olarak hayatımıza girer. Gösterilenin ayrıcalıklı ve merkezi tutulduğu

dizgelerin yapısını ortaya koymak suretiyle bozmak ve eleştirmek amacıyla göstergeye uygulanan bu işlem için Derrida, “bir geleneksel felsefi karışıklıkta, birbiri karşısındaki terimlerin barışçıl bir birlikte varoluşu ile değil; fakat şiddete dönük bir hiyerarşi ile karşılaşırız. Terimlerden birisi diğerine egemendir ve buyurucu konumu işgal eder. Karşıtlığı yapıbozuma uğratmak, her şeyden önce verilmiş bir uğrakta hiyerarşiyi tersine çevirmektir” (Derrida’dan aktaran Altuğ, 2001: 220) ifadelerine yer verir. Derrida’nın bu hiyerarşiyi görünür kılma ve tersine çevirme arzusu her şeyden önce, olağanmış gibi kabul gören ve doğru olarak nitelendirilen şeylerin ne olağan ne de doğru olduklarını kabul etmemeyi gerektirir (Lucy, 2004: 12). Ancak Derrida’nın kendi ifadelerine de dayanarak, şunun da altını çizmek gerekir ki, yapıbozum sadece bozucu ve çözüme uğraticı bir işlem den ibaret değildir. Yapıbozum, bu işlemin kendisinde yakalanacak farkındalığın izinde, yeni anlamlamalarla yeni sonuçlara kapı açacak bir imkândır. Yapıbozum bu imkânı, bir bütünlüğün nasıl olup da inşa edilebildiğini, giriştiği metin analizlerindeki biçimsel ve retorik özelliklerinin metinde yer verilen argümanlarla olan ilişkisini, etkileşimini ortaya koyarak; onun birbirinden farklı görünen parçaları arasındaki gizli ilişkileri ortaya çıkarmak suretiyle ondaki düşünüş tarzına işaret ederek; burada yer verilen temel kavramların sahip oldukları anlamların çokluğuna ve onlar arasındaki etimolojik ilişkilere dikkat yöneltmek suretiyle ortaya çıkardığı yeni bakış açılarıyla sağlar (Balkın’dan Çev. Küçükalp, 2004: 320-321). Dolayısıyla yapıbozumu yıkıcı olan bir çözümleme, salt bir eleştiri tekniği olarak düşünmekten ziyade, anlamların çeşitliliğinde yakalanabilecek farklı bakış açılarının, yani birbirinden farklı doğruların bulunabileceği gerçeğini ortaya koymaya çalışan, böylece de tek bir anlama yönelik vurgunun hegemonik yapısına ilişkin bir farkındalığı bizlere kazandırmaya çalışan bir yöntem, bir okuma stratejisi olarak görmek gerekir.

Derrida’nın ortaya koyduğu bu yapıbozumu işlevselliğini doğru bir şekilde anlamamızı sağlayacak şey, dilsel oyunu mümkün kılan bir zemin olan *différance*’ı da dikkate almaktan geçer. Nitekim *différance*, hem yapıbozumu salt yıkıcılıktan uzaklaştıracak hem de Batı metafiziğindeki şiddeti görmemize olanak sağlayacak bir kavram olarak düşünce hayatımıza girer. Dolayısıyla *différance*’ın işlevini anlamak için öncelikle, Batı

metafizizindeki şiddet unsurunun dil ile olan ilişkisini aydınlatmak gerekir.

Metafizik düşünce tarzında, göstergenin hakikate, dilin varlığa ve sözün düşünceye tabi kılındığı noktada, Derrida göstergeyi bu özelliklerinden sıyrır. Böylece ona, hakikat ve öz karşısında bir öncelik vererek, onun anlam karşısındaki transandantal önceliğini teslim eder. Derrida bu belirlemesinde, göstergelerin nedensizliği ve keyfiliği özelliğinden hareket eder ve dilin zaman içindeki değişimini dikkate alır. Göstergenin zaman-sallığı düşüncesi böylece, dilin, sadece içinde bulunulan andaki ve orada ilişkide olduğu diğer mevcut göstergeler aracılığıyla düşünülmesi ve incelenmesi zorunluluğunu doğurur. Bu saptamalarının sonucu olarak, dil sisteminin içerisindeki unsurlardan birinin değişmesinin bütün bir dil sistemini baştan aşağıya değiştirecek olduğuna dikkat çeken Derrida, bu bakımdan dilin bağlantısallığı fikrini ön plana alır. Dilin bağlantısallığının ön planda tutulduğu bir anlayışta ise her değişimin sonucunda dilde anlamın da değişeceği gözetildiğinde, dilde anlamın sınırsızlığı düşüncesi ön plana alınır. Batı metafiziğinin aksine merkez, köken, bir başlangıç ya da son gibi bir düşünceden muaf olan bu anlayışta söz konusu edilebilecek tek şey dolayısıyla, bir ögenin diğerlerinden olan farkıdır. Dil içerisinde bir ögenin diğer öğelerden olan farkı dikkate alındığında, bu öğeler arasındaki hiyerarşik düzenlenmeyi görebilecek bir konuma da yerleşilmiş olur ki, bu da bizi Batı metafiziğinin meta söylemlerinde karşımıza çıkan kavramsal hiyerarşinin temelsizliğini gösterecek bir pozisyona taşır. Batı metafiziğindeki kavramsal hiyerarşi, onda ön plana çıkan tüm kavramların, örneğin bu kültürde sözün yazıya olan önceliğinde, erkeğin kadına olan önceliğinde, beyaz ırkın siyah ırka olan önceliğinde olduğu gibi, temelde birtakım ayrımlar eşliğinde sunulması ve içlerinden sadece birine ayrıcalıklı bir yer tanınması ile ilgilidir. İşte bu dayanaksız ve keyfi duruma Derrida Batı metafiziğinin uyguladığı “şiddet” olarak işaret eder.

Buna karşın Derrida, sabit anlamların, zamana dirençli bir mevcudiyet mantığının iş gördüğü Batı metafiziğinin düşünce mantığının yerine, anlam arayışından vazgeçen, bu haliyle de farkı, mevcut olmama durumunu ve anlamın ertelenmesini gözetken yeni bir düşünce mantığını devreye sokar (Rutli, 2016: 52-53). Bu yeni mantık, Saussure’ün farklılık gösteren karşıtlıklar sistemi olarak dil anlayışında ön planda duran farklılık kavra-

minı anlamada önemli bir değişimdir (West, 2005: 290). Bu değişimde karşımıza çıkan postmodern dilsel yapı, göstergeler oyunu olarak ifade bulur ve temelde “anamlı bir şey söylememeyi göze almayı” (Derrida, 1981: 14) gerektirir. Köken ve merkez anlayışını reddederek, şiddet içermeyen bir düşünce mantığını devreye sokmaya çalışan Derrida için bunun tek yolu, dili, transandantal düzenliliklerin (arke-yazı) ve zamansallığın (erteleme) oluşturduğu oyunun şekillendirdiği bir yapı olarak düşünmekten geçer (Altuğ, 2001: 227). Bu yeni mantıkta, anlamların sabit kesinlikleri veren özdeşliklerden ziyade, sonu gelmez bir ayırım ve erteleme edimine dayandıkları varsayılır. İşte Derrida’da göstergeler oyununu mümkün kılan, dil dizgesinin transandantal bir ilkesi olarak ortaya çıkan bu sonsuz ayırım ve erteleme edimi, “différance”tır (ayırım).

Batı metafiziğinin, edimsel deneyimin bizzat kendisi, mevcudiyeti tarafından garanti edilen, dolaysız bir şekilde erişilebilir olarak tasarlanan kendisiyle özdeş anlam anlayışının yerini, Derrida’nın différance kavrayışının zamansal ve dinamik özü gereği, anlamların değişen oyunu alır. Sturrock’un (1993: 159) da dikkat çektiği gibi, Derrida’nın ortaya koyduğu différance anlayışı adeta yapısalcılığın statik dinamiklerini yerinden ederek, anlamların değişen oyunlarında ifade bulan bir oluş felsefesi sunuyor gibidir. Saussure’ün ses ile anlam arasında gördüğü “doğal bağ” anlayışı gereği yazıyı ikincil bir konuma iten ve onu potansiyel olarak tehlikeli olarak bulmasıyla fonosantrik bir önyargıya düştüğünü savunan Derrida (1976: 30-41), dile ve anlama dair daha doğru bir kavrayışa erişmek için, bağlamanın daha rahat izlenebileceği yazının dikkate alınması gerektiğini düşünür. Bu haliyle daha çok yazı ile ilgili bir pratik olarak karşımızda duran ve dilsel oyunu yönetmekle görevli olan différance’ın, anlamın sonraya bırakılması, ertelenmesiyle ilgili temel bir pratik olduğu görülür. Bu temel pratik, gösteren ve gösterilen arasındaki bağın kesilip, anlamın sonraya ertelenebileceğine vurgu yapar.

Anlamanın sonsuzca ertelenmesini ifade eden différance, açıktır ki Derrida’nın yapısalcılığı mutlak doğru anlayışından vazgeçmeye ve karşıt kavramların mevcut olduğuna, hatta bu mevcut kavramların bile farklı karşıtlarının olabileceğine dair bir uyarı görevindedir (Sarup, 1997: 66-68). Böylece différance, mutlak doğru olarak öne çıkarılan kavramların

yerine başka kavramların/anlamların mümkün olduğuna ilişkin yeni bir bakış açısına yer açar.

Yapıbozum ve onunla yakından ilgili olduğunu gördüğümüz *différance*'ce'a ilişkin tüm bu temel belirlenimlerden hareketle, onun bir yöntem olarak öncelikli hedefinin her ne kadar bozmak olsa da bir yeniden inşa etme aşamasını da kendinde barındırdığını belirtmek gerekir. Nihayetinde göstergeler dünyasında, hakikat ve köken anlayışını terk edip anlamın özgür oyununa kapı aralayan bu yeni anlayışla, öznenin etkin bir yorumlama sürecine dahil olması söz konusu olur. Bu etkin yorumlamada, yani anlamlara ilişkin bu özgür oyunda, anlamın yorum haline gelmesinde kapıyı bize aralayan etmenin *différance* olduğunun altını çizelim. Burada yeni bir düşünme mantığı devreye girer ve başka bağlamlara da yer açılır (Rutli, 2016: 62). Bu haliyle, *différance*'ın da önemli bir kurucusu olduğu postmodern dil durumunda öznenin anlamlama oyunu içindeki asıl ve sonuçsal etkinliğinin, bir yeniden inşa edici yorumlama edimi olduğu ortaya çıkar. Nihayetinde yapıbozumun amacı, yapıbozuma uğrattığını tamamen ortadan kaldırmak değil, bozuma uğrattırken tekrar inşa etmek, yeni bir yorum sürecine kapı aralamaktır. Ancak burada hiçbir yorum, nihai yorum olarak da ortaya konulamaz. Bu yorumların asli görevi, belli bağlamlardaki farklı konumlanmalara göre ne türden farklı bakış açlarına ve perspektiflere sahip olunabileceğine dair temel bir farkındalık sunmaktan ibarettir. Bunu temin edense, *différance*'ın göstergelerin bu oyununda, sürekli olarak anlamı erteleyen ana etmen olarak iş görmesinden başka bir şey değildir. Şunu da belirtmek gerekir ki, bu kavramsal karşıtlıkların içerisinde görünür hale gelen kavram hiyerarşisini ve onlardan birinin kurduğu hegemonyayı sadece metinlerde değil, dilin dolayımından geçen tüm kültürel yapı ve kurumlarda da görmek mümkündür ve bunların en önemlilerinden biri de kuşkusuz ki hukuktur.

Hukuku Yapıbozum ve *Différance* ile Düşünmek

Neliği/doğası konusunda belirli bir tanımlama yapmanın güç olduğu postmodern anlayışın temelde bir "zihin durumuna" karşılık geldiğini bunun ise, özü itibarıyla bir "dil durumu" olarak görülebileceğine dikkat çekmiş (Altuğ, 2001: 215), dolayısıyla postmodern olarak öne çıkan anlayışlarda bu dil durumunun bir sonucu olarak yapıbozum işleminin ön planda tutulduğuna işaret etmiştik. Yapıbozuma ilişkin bu ortak tutumun birbi-

rinden farklı ve hatta zıt uygulamalar çerçevesinde kendisini gösteren, “olumlu”, “radikal”, “nihilist”, “yorumsamacı (hermeneutik)” olarak addedilen postmodern hukuk anlayışlarında da kendini farklı amaçlarla gösterdiğini söylemek mümkündür. Amacımız bu birbirinden farklı olan anlayışlara yönelerek yapıbozumun onlarda nasıl iş gördüğünü ortaya koymak değil, temelde bir dil durumu olarak ortaya koyduğumuz postmodernizmde, onun bu özelliğinden kaynaklanan bir yöntem olarak ortaya çıkan yapıbozumun ve postmodern dil durumunu belirleyen önemli kavramlardan biri olarak *différance*’ın kendisinin, hukuka dair kavrayışlarımızda genel olarak bize nasıl bir alan açtığına bakabilmektir.

O halde öncelikle, postmodern hukuk anlayışlarının ortaya çıkış anına bakmak, onların amaçlarını kavramak ve bu amaçların temelde bir dil durumuyla olan ilişkisini temellendirmek gerekir. Postmodernizmin, modernizmin bir eleştirisi olarak ortaya çıkmasında olduğu gibi, postmodern hukuk anlayışlarının da modern hukuk anlayışlarının bir eleştirisi olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Modern hukuk anlayışlarının, modern paradigmanın kendisinin iflası ile, tekbiçimciliğe, ilkelere ve anlatılara dayandırılmak istenen yapısı gereği bir çöküş içerisinde olduğu öngörülür. Modernizmin savunduğu ilkeler gereği, kendisini tarihsel olarak tarafsız, adil ve evrensel normlara dayandırma iddiasında olan modern hukuk, değersel inançlardan da kendisini uzak tutmak kaydıyla kendini, kendine yeterli ve etik bakımdan tarafsız bir mekanizma olarak ortaya koyduğu bir özerkleşme süreci olarak ifade eder (Cannor, 2001: 100). Minda (1995a) ise modern hukuku, hukukçuların sahip olduğu bir inanç, hatta bir takıntı olarak görmekte ve bunu onların dünyaya ilişkin hakikatin doğru bir metodoloji, anlatı ya da mantığın kullanılması ile elde edilebileceğine olan inançlarıyla ve epistemolojik köktenciliği kabul etmeleriyile ilişkilendirir. O halde açıktır ki, modern hukuk anlayışları, modernizm anlayışıyla paralel olacak şekilde kendisini, ahlaksal düşünce yapısından ayırıp birbiriyle bağlantılı ve mantıksal olarak da tutarlı normların kapalı ve sadece kendine gönderme yapan bir bütünlüğü olarak ortaya koymaktadır. Dolayısıyla modern hukuk anlayışları, öncelikle evrensellik, tarafsızlık ve gerçeği olduğu gibi yansıtırma iddiaları kapsamında olmak üzere postmodern hukuk anlayışları tarafından eleştirilirler. Modern hukuk anlayışları kapsamında savunulan bu ideallerin hayat bulduğu yer, elbette

ki modernizmin sunduğu meta anlatılardır. Modernizmin sunduğu bu meta anlatılar, hukukta kendini kavramcı hukuki düşünce ve normatif hukuki düşüncenin retorik durumu olarak bizlere sunulur (Minda, 1995b: 103). Sagers (1997:1939) ise Minda'nın bu tespitini genişleterek hukuki meta anlatıları, hukuka dair genelleştirilmiş sistem inşalarını ya da hukuku teorileştirme çabalarının tamamını anlamak için kullanır. İşte bu noktada postmodern hukuk anlayışları, modern hukuk anlayışlarına karşı “bir direniş, bir karşı koyma anlamı taşır (Güriz, 2019: 440)”.

İşte postmodern hukuk anlayışlarının, postmodern dil durumuyla ilişkilendirmemizi mümkün kılan ilk uğrağı dolayısıyla modern hukuk anlayışları kapsamında rastladığımız bu hukuki meta anlatılara yöneltilen eleştiriler olarak işaret edebiliriz. Bu bağlamda hukuksal meta anlatılara yöneltilen eleştirilerin de, onlarda içerilen anlamsal yapıların özsel olarak “kararlı” olmadıklarını, onlardan birinin diğerlerinin lehine dayanaksız bir şekilde keyfi olarak seçildiklerini göstermeye yönelik yürütüldüğünün altını çizelim. Yapıbozum sayesinde hukuksal metnin altında işleyen temel mantığın da ilişkisel olduğu ortaya konulduktan sonra, bilinçli birer seçim olarak, sınırsız anlam zincirinden tek bir anlamın keyfi olarak ön planda tutuluyor olduğunu görmek mümkün hale gelir. Bu noktada Deridacı *différance* kavramı ise elbette, gözden -bilinçli ya da bilinçsiz- kaçırılan diğer anlamların “farklı” olduklarını, “ertelendiklerini” ya da “başka zamanlara bırakıldıklarını” bize vurucu bir şekilde hatırlatmalıdır. *Différance*’ın burada, ertelenen diğer anlamlar içinden birinin keyfi olarak ortaya çıkarılmasını sağlayan şeyin kendisini “bağlam” olarak işaret ettiğini bilmekteyiz. Nihayetinde *différance*’ın sahip olduğu hem anlamsal ayrıma, aynı olmamaya, farka karşılık gelen anlamlarının, hem de anlamsal gecikmeye, ertelemeye, yedeklemeye karşılık gelen anlamlarının yakalanabileceği tek yer, bağlamsallık’tan başka bir yer değildir. Bağlamsallığı vareden şey, *différance*’ın mevcudiyetidir.

Bu noktada ilgimizi hukuka yönlendirerek, Ingram’ın (2019: 280) da dikkat çektiği gibi, anlamın bağlantısallığını kabul ettiğimizde, hukuki akıl yürütmelerin kategorik ayırım ve analogilere dayanan meşruiyetini bozmaya, yani onun dayandığı mantığın yapıbozumuna ramak kalmış demektir. İçtihatlara uymayı zorunlu hale getiren hukuki yasalarda merkezde tutulan kavramlar genel kategorilerin anlamlarının olası tüm uygu-

lamalarda sabit, değişmeden kaldığını varsayar. Oysaki, *différance*'ın bulunduğu bakış açısına yerleştirmiş olduğumuz bunun hukuk metnindeki gizli bir dogmadan ibaret olduğunu seziveririz. Ingram'ın (2019: 280-281) bu konuda özellikle dikkat çektiği husus, hukukta görülen bu genelleme ilkesinin tikel davalarda ihlallere neden olabileceğidir. Oysa kavrayışımızı belirleyen şey, *différance*'ın dilde kendini görünür kıldığı bağlam'dan başka bir şey değildir. Ancak şunu gözden kaçırmamak gerekir ki, dile ait olan bir takım anlamların kendilerini ortaya koymaları anlamında hukukta bağlamı hem hukuksal süreç veya uygulamada onun konusunu “anlamlandırmak” hem de onu karara bağlamada belli bir “anlam” ortaya koymak üzere kendisine dayanan bir zemin olarak düşünmek gerekir. Dolayısıyla hukuk açısından bakıldığında, onun konusu olan bir durumu, davayı anlamak, anlamlandırmak ve sonuçlandırmak için bağlama duyduğu ihtiyaç da dikkate alındığında, anlam konusunda bağlamın adalet idesine ulaşmada hayli önemli bir konuma taşınması gerektiği açıktır.

Hukukun norm ve ilkelerinin tüm olası durumları gözetecek kapasitesi olmamasından ötürü zorunlu olarak sahip olduğu genellik ve soyutluluğu, her kendine özgü dava için yeni bir yorumlama sürecini zaten zorunlu kıldığı gözetildiğinde, bu süreci belli bir otoritenin keyfi kararlarından uzak tutacak en önemli unsur, anlam konusunda *différance*'ın işaret ettiği bağlamı ve onunla birlikte görünür hale gelen anlamlar çokluğunu dikkate almaktan geçecektir. Her davanın kendine özgü dinamikleri olduğu gözetildiğinde, onunla ilgili verilecek kararlarda genel kategori ve normlara ilişkin belirsizliklerin, *différance* uyarınca davanın kendi bağlamına uygun olacak ve ondan çıkarılacak tanımlama ve belirlemeler eşliğinde yapılması, adalet idesine ulaşmada en makul yollardan biri olarak karşımızdadır. Nitekim hukukun uygulandığı, yani davanın belli kararlara bağlanarak sonuçlandırıldığı kimi durumlarda, yine de adaletin tecelli etmediğinin ifade edilmesinin temel nedenleri arasında, davaya ilişkin karar sürecinde ortaya konulan anlamın bağlamdan uzak tutulmuş olması ya da yargının dava konusu için olası bağlamlardan sadece birini keyfi olarak benimsemiş olması gösterilebilir.

Kadir Şeker davasını bu duruma örnek olacak bir dava olarak görmek mümkündür. Sevgiliyle tartışan kadını kurtarmak üzere karıştığı olayda, ölüme sebebiyet veren Kadir Şeker'in davasında hukuksal süreç işletilmiş

ve dava belli bir kararla sonuçlandırılmıştır. Ancak kamuoyunda, Şeker'in aldığı 12 yıl 6 aylık hapis cezasının adil olmadığı yönünde hâkim bir görüş mevcuttur. Mahkeme heyetinin iddianamede “kasten adam öldürme” olarak anlamlandırarak müebbet hapis istemi ile yürüttüğü davada, “haksız tahrik” hükmünün dikkate alınmasıyla ceza, 12 yıl, 6 ay olarak belirlenmiştir. İddianame dikkate alındığında davaya konu olan olayın olgusal bağlamı, Şeker'in üzerinde kesici bir alet bulundurması, oradan tesadüfen geçiyor olması, kavgada kadının adam karşısında dezavantajlı bir konumda olduğuna tanık olup yardım etmek istemesi, bunun sonucunda onun da kavgaya dahil olması ve olayın ölümle sonuçlanması sonucu oradan kaçması olarak gözettiğimizde, burada kasten adam öldürme'nin anlamsal/dilsel bağlamına karşılık gelebilecek tek hususun Şeker'in yanında kesici bir alet taşıması olduğu görülmektedir. Davayı anlamlandırmada geri kalan diğer tüm bağlamsal unsurların ise, “kasten” adam öldürmenin anlamsal içerimi ile ilişkilendirilemeyecek olduğu ya da kısmen ilişkilendirilebileceği ortadadır. Bu durumda iddianamedeki suçlamanın anlamsal düzeyinin olayın bağlamından kopuk olduğunu söylemek mümkün bir hal almaktadır; ki bu da nitekim, davada adaletin yerini bulmadığı yönündeki çıkarımların ana dayanak noktası olmuştur.

¹ 5237 sayılı TCK'nın 21/1. maddesinde “kast”, “suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi” şeklinde tanımlanmıştır. Bu bağlamda kast, suçun yasadaki tanımına uyan hareketi bilerek ve isteyerek yapmaktır. Yargıtay kararlarında kastın farklı tanımlamalarına da rastlamak mümkündür. Örneğin, Yargıtay bir içtihadında (YCGK 27.01.10982, 6-360/32) kastı, hareket ve netice ile fail arasındaki ruhi bağ olarak, başka bir kararında (YCGK 29.11.1984, 5-383/457) ise failin iradesinin kanunun suç saydığı fiile yönelmesi olarak tanımlamaktadır. (Kaynak için bkz. Türk Hukuk Sitesi Forum Alanları- Hukuki İncelemeler Kütüphanesi- Hukuki Çalışmalar- Ceza Hukukunda kastın tanımı). Söz konusu davada Şeker'in içinde bulunduğu durum gözetildiğinde, ne sebebiyet verdiği ölümle kendisi arasında ruhi bir bağ kurulabilmektedir ne de (olayın gelişimi dikkate alındığında ve olay anında bir itiş kakışın karşılıklı gerçekleşmesi gözetildiğinde) Şeker'in bile isteye ölüme sebebiyet verme amacıyla hareket etmiş olabileceğinin tam bir ispatı sunulabilmektedir. O halde, Şeker Davasında “kasten adam öldürme” suçunun anlamsal karşılıklarının davaya yeterince uygun olmadığını söylemek mümkün görünmektedir.

Bu davada olduğu gibi sabit anlamlara sahip olduğu düşünülen kavram ve genel kategorilerle iş gören modern hukuk sistemlerinin bu bakımdan bağlamsallığa ve yoruma daha sınırlı yer tanıdıkları görülür. Bu noktada, Derrida'nın *Signature Event Context* adlı yapıtında “bağlaman koşullarının belli bir kesinlikle nasıl belirlenebildiğini” sorduğu, bu bakımdan “onun ne denli bilimsel ve güçlü bir kavram olup olmadığını” sorgulama niyeti güttüğü ve bu sorgulamasından da hareketle bir “bağlaman asla tam olarak belirlenemeyeceği” sonucuna ulaştığı dikkate alındığında (Rızvanoğlu, 2014: 47), özellikle hukuksal davalar açısından karara varma aşamasında bağlamsallığın çok daha önemli bir konu olarak karşımızda durduğunu belirtelim. Özellikle hukuksal işleyle davaya konu olan durumun içinde gerçekleştiği bağlaman, iddianamedeki suçlamanın anlamsal bağlamanıyla örtüşüp örtüşmediğinin ya da ne denli örtüştüğünün tespitini yapmanın kesin ve bilimsel bir yolu olmadığı ortadadır. Yorumun devreye gireceği bir duruma gebe olan bu süreç, anlamsal düzeyde her zaman için farklı çıkarım ve sonuçları ortaya koyabilecek bir özellik taşır. İşte bu noktada yapıbozumun iddiası, kavramların hiçbir sınıra sahip olmadığı değil, fakat “yargının yeni bağlamlarına yerleştirilmeleri halinde, söz konusu sınırların birçok farklı yol içerisinde ayrıştırılabileceğidir (Balkın'dan Çev. Küçükalp, 2004: 4).” Bu söz konusu farklı yolların keşfi bile yargıda bağlaman önemine vurgu yapar. Yapıbozumun işlevselliği, kavramsal ayırım ve farklılıkların öte yandan bir kavramsal benzerlik ve bağlılık ilişkisini de beraberinde getirdiğini açığa vurarak, bağlamsal değişikliklere bağlı olarak yargısal anlamlardaki farklılaşmalara dikkat çekmesinde kendini gösterir.

Bu haliyle postmodern hukuk anlayışları açısından, modern hukuk sistemleri ve bir ide olarak adalet, birbirleriyle örtüşmeyen, Derrida'nın ifadesiyle *aporie*, yani bir imkânsızlık ilişkisi içindedir. Postmodern hukuk açısından ilkelerin, yasaların ve genel kategorilerin vattığı kapalı bir sistem olarak modern hukukun adaleti anlamındaki bir hukuki adalet anlayışı sadece, idealleştirilen tek bir bağlam içerisinde, kendini dayanaksız bir biçimde vreden anlamların bütünlediği yapıdan başka bir şey değildir.

Modern hukuki düşüncenin dayandığı bu yapı, yapıbozum ve *différance*'ın dolayımından geçirildiğinde, ayrıca onun dayandığı anlamsal/kavramsal karşıtlıkları görmek de mümkün hale gelir. Bu haliyle post-

modernist bir hukuk anlayışında onların bu konudaki ayırt edici konumunu, yapıbozumcu analizler kapsamında onun bu anlamsal/kavramsal karışıklıklardan hangisinin, hangisini ya da hangilerini ötelemekte olduğunu dikkate alarak, onların ne türden ideolojik etkilere de sahip olduklarını/olabileceklerini gün yüzüne çıkarmak olarak ifade edebiliriz. Dolayısıyla bu yeni bakış açısı, hukukla otorite arasındaki olası bir bağı ortaya koymak ve kesmek anlamında da oldukça işlevseldir. Bu işlem düzeyinde dil adeta, hukukun neliğini yansıtan bir ayna görevindedir.

Sonuç

Anlamların sabitliği, değişmezliği kabulünden hareketle gerçeğin temsil edilebilirliğine, evrensel ilke/normların varlığına kendisini dayandıran modernizme yöneltlen bir eleştiri hareketi olarak ortaya çıkan postmodernizmin öncelikli hedefine, modernizmin düşünce mantığını alıyor olması oldukça anlamlıdır. Modernizmin düşünce mantığını belirleyen temel unsur, görülebileceği gibi gerçekliğin temsil edilebilirliğini garanti altında tutan, anlamların stabilitesine dayanan bir dil durumudur. Bu bakımdan birbirinden farklı hareket ve anlayışlar içinde, ne olduğunu tam olarak belirlemenin ve tanımlamanın çok da mümkün olmadığı postmodernizmin temelde bir zihin ve dil durumu ile açıklanmasının gerisinde modernizmin temel belirleyicisi olan dil anlayışının dayanaksızlığının ve keyfililiğinin ortaya konulması suretiyle, onun düşünce mantığının dayandığı bu ana etmenin kendisini bozma düşüncesi olduğu söylenebilir. Bu bakımdan postmodern düşüncenin ana yöntemi olarak karşımızda yapıbozumu bulmamız çok da şaşırtıcı değildir.

Temelde bir okuma stratejisi, bir yöntem olarak yapıbozumda, anlamın değişebilirliğini, ertelenebilirliğini, sonsuz anlamlar zinciri içinde bunlardan birinin dayanaksız ve keyfi bir biçimde diğerlerinden farklılaştırılmasını, ön plana alınmasını ifade eden kavram *différance*'tır. *Différance* bu haliyle, anlamların özsel olarak kararsız olup, aslında bir ilişkisellik, yani bir bağlam düzleminde kendilerini keyfi biçimde varettiklerine vurgu yapan bir kavram olarak karşımızdadır. Bu bakımdan o, anlamlamayı mümkün kılacak tüm unsurları kendinde gözetken ve bunun sonucunda dilin sürekli bir şekilde, bağlama bağlı olarak sadece tek bir anlamı gözetip, diğerlerini sürekli olarak ertelediğine dikkat çeken ve bu haliyle dilsel oyunu mümkün kılan bir dayanağın kendisidir de. Bu belirlenimlerden

hareketle biz de çalışmamızda, modern hukuk anlayışlarının postmodern bir hukuk anlayışı kapsamında eleştirilmesini, sağlam olmayan dayanaklarının ve keyfi seçimlerinin ortaya konulmasındaki işlevini görmeye çalışarak, postmodern anlayışın genel olarak hukuka sağladığı yeni bir imkân ve bakış açısı olarak dilin dolayımında yapıbozum ve *différance*'ın nasıl değerlendirilebileceğine odaklandık.

Bu bağlamda, hukuk normları ve bu normlara tabi olan tikel davalar arasındaki mantıksal boşluğun, genel kategorilerin anlamlarının tüm uygulamalarda özdeş ve değişmeden kalan yapısından kaynaklandığına ve anlamların belirsizliğine odaklanıldığında, genel ilkelerden tek tek davalara kadar tüm hukuki muhakeme ön kabullerinin geçersiz bir hale gelebileceğine işaret ettik.

Wacks (2017: 161-162), postmodern hukuk kuramının hukuku anlamamızda bize yardımcı olup olmayacağı konusundaki tereddütlerini ifade ederken, özellikle yapıbozumun hangi biçimde hukuki düşünceler anlayışımızı ilerlettiğini görmenin zor olduğunu belirtir. Bizim bu konudaki kanaatimiz, yapıbozumun *différance* kavramının da yardımıyla, onun hukuki düşünceler anlamında olmasa da adalet idesine ulaşma anlamında bize yeni bir bakış açısı, bir imkân sunabileceği yönünde.

Yukarıda *différance*'ı ele alırken anlamların sonsuz oyununu mümkün kılan bir zemin olarak onun, anlamların ortaya çıkışında bağlam'a olan vurgusuna dikkat çekmiş, dilsel bir dolayımından geçen hukukun ise hem genel kategorilere ilişkin sabitlediği anlamlar kapsamında hem de kendisine konu olan bir davayı anlamak, anlamlandırmak ve sonuçlandırmak anlamında olmak üzere, bağlama ayrı bir dikkat yöneltmesi gerektiğine vurgu yapmıştık. Anlamların ortaya çıkmasında bağlamın kendisine yöneldiğimizde ve böylece anlamın sabitliğini yitirdiğini gördüğümüzde, anlamın özgür oyununun içinde kendimizi buluruz. Bu da bizi etkin, yaratıcı bir yorum süreciyle karşı karşıya bırakır. Anamlara dair bu belirsizlik, hukukta kendisini "yargısal bir takdir" olarak takdim eder. Bu yargısal takdir, hukukun çelişkili karar ve sonuçlara sebebiyet veren genel kategorilerinin semantik belirsizliğinin üstesinden gelmeyi ve davaya konu olan olayın yansız, doğru bir şekilde anlaşılması, anlamlandırılması ve sonuçlandırılmasını olabildiğince mümkün kılmak üzere, davaya ilişkin anlamsal bağlamın davaya konu olan olgusal bağlamın içinden çekip çıkarılmasını

ifade eder. Dilin sunduğu bu anlam oyununun içinde o halde yargıcın, hukuksal davaya konu olan durumu kendi bağlamsallığında gözetmesi, ona ilişkin anlamsal düzeyi de bu bağlamın içinden yorumlayarak yeniden inşa etmesi gerekmektedir.

O halde şunu ifade etmek gerekir ki, postmodern hukuk anlayışları, temelde bir bozum hareketi olarak düşünülse de bu yöntemle ilişkili olan *différance* kavramı dikkate alındığında, onların bozucu olduğu kadar, yeniden inşa edici ve kurgulayıcı bir yöne sahip olduklarını da söylemek gerekir. Özellikle *différance*'ın yapıbozumda sunduğu bu imkân, hukuku stabil ve dogmatik yapısından kurtarıp, onu dinamik ve bağlamsal bir düzeye çekerek adalet idesine yaklaşmada onu daha avantajlı bir konuma taşıyabilir. Ayrıca yasalar hususunda, hukukun neliği üzerinde bizi yeniden düşünmeye de motive edebilir. Hukukta yapıbozum ve *différance*'ın sunduğu şeyi, o halde, adalet idesine yaklaşmada bir imkân olarak okumak mümkündür. Ancak dikkat çekelim ki, bu imkânın bilkuvveden bilfiil hale getirilmesi, mevcut anlamların bozulmasını gerektirdiği kadar, onların ortaya konulmasında ve düşünülmesinde anlamsal ve olgusal bağlamın hem ayrı ayrı hem de bir aradalıklarıyla dikkate alınmasının zorunlu olduğu bir “yeniden inşa” sürecini gözetmeyi de gerektirmektedir. Hukukta anlamlara ancak böylesi bir yaklaşımla içtihat hukukunu kaderimiz olmaktan çıkarılabilecek, yoruma muhtaç hukuk metinlerini daha kapsayıcı bir şekilde gözetebilecek ve süreçte kendini göstermesi olası olan ideolojik etkileri minimize edebilecek bir işleyişi ümit edebiliriz.

Dolayısıyla şu da kendini tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır ki, dil felsefesi çalışmaları, dil üzerine düşünmek salt kendi için değil, kavrayışlarımızdaki bulanıklıkları gidermek, örtülü durumları bertaraf etmek ve olması gerekeni ya da olası olanları göstermek için de son derece önemli bir disiplindir. Tıpkı bu metinde postmodern bir düşünce yapısı eşliğinde onun adalet idesine ulaşmada farklı yolların, değişik anlamlandırmaların olabileceği hususunda bize önemli farkındalıklar kazandırması örneğinde olduğu gibi.

Kaynaklar

- Altuğ, T. (2001). *Dile Gelen Felsefe*. İstanbul: Cogito YKY.
- Balkın, J. M. (2004). Yapısöküm. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (Çev. K. Küçükalp). 13 (1), 321-332.
- Cannor, S. (2001). *Postmodernist Kültür*. (Çev. D. Şahiner). İstanbul: YKY.
- Derrida, J. (1981). *Positions*. (Trns. A. Bass). Chicago: The University of Chicago Press.
- Derrida, J. (1976). *Of Grammatology*. (Trns. G. C. Spivak). Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.
- Derrida, J. (1992). Force of Law: The “Mystical Foundation of Authority”. *Deconstruction and the Possibility of Justice*. (Ed. D. Cornell, M. Rosenfeld & D. G. Carlson). New York & London: Routledge.
- Güriz, A. (2019). *Hukuk Felsefesi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Heper, A. (2015). Postmodernizm ve Hukuk -Kısa Bir Bakış-. *Hukuk Kuramı*, 2 (2), 1-6.
- Ingram, D. B. (2019). *Hukuk Felsefesi*. (Çev. E. S. Dağabak). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Lucy, N. (2004). *A Derrida Dictionary*. Malden: Blackwell Publishing.
- Minda, G. (1995a). One Hundred Years of Modern Legal Thought: From Langdell and Holmes to Posner and Schlag. *Indiana Law Review*, 28 (2), 353-390.
- Minda, G. (1995b). *Postmodern Legal Movements, Law and Jurisprudence at Century's End*. New York: New York University Press.
- Rızvanoğlu, E. (2014). Derrida'nın İletişim Anlayışında Yinelenebilirlik ve İmza Kavramları. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, Güz, 18, 45-60.
- Rutli, E. E. (2016). Derrida'nın Yapısökümü. *Temâşâ*, 5, 49-67.
- Sagers, C. L. (1997). Review: Postmodern Legal Movements: Law and Jurisprudence at Century's End by Gary Minda. Last Modified April 27, 2020. <http://www.jstor.org/stable/1290030>
- Sarup, M. (1997). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*. (Çev. B. Güçlü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Serdar, Z. (2001). *Postmodernizm ve Öteki*. (Çev. G. Kaçmaz). İstanbul: Söylem Yayınları.

- Sturrock, J (1993). Structuralism. 2nd Edition. London: Fontana.
- Thomas, H. & Walsh D. F. (2002). Modernlik/Postmodernlik. (Çev. M. S. Ünal). *Temel Sosyolojik Dikotomiler*. (Ed. C. Jenks). Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi.
- Wacks, R. (2017). *Hukuk Felsefesine Kısa Bir Giriş*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- West, D. (2005). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş. Rousseau, Kant ve Hegel'den Foucault ve Derrida'ya*. 2. Basım. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Öz: Dilin dolayımından geçen hukuk, tüm spekülâtif doğasına karşın, temelde adalet idesine ulaşmada bir yolda olma hali olarak düşünülebilir. Bu yolda olma halinde, postmodern hukuk anlayışları, sabit anlamlara/kavramlara sahip kategorilerle iş gören, soyut ve genel olan modern hukuk anlayışları kapsamında adalet idesine ulaşmanın imkânsız olduğunu düşünürler. Dolayısıyla bu yolda onların öncelikli amacı, adaleti soyut kurallardan sıyırmak ve onu kurallara dirençli bir hale getirmek üzere devreye sokmaktır. Postmodern hukuk anlayışları genelde bunu gerçekleştirmek üzere, dilsel bir işlem olan yapıbozuma yönelirler ve söz konusu hukuki normlara/kategorilere özgü olan kavramsal/anlamsal karşıtlıkları ortaya koymayı amaçlarlar. Bunun temel amacı, bu karşıtlıklardan sadece bir anlamın keyfi olarak merkeze alındığını gösterebilmektir. Yapıbozumla yakından ilişkili olan *différance* ise, dilsel oyunu mümkün kılan bir zemin olarak, dilin anlamı erteleyen yapısına işaret eden bir kavramdır. *Différance*'ın sahip olduğu hem anlamsal ayırma, aynı olmamaya, farka karşılık gelen anlamlarının, hem de anlamsal gecikmeye, ertelemeye, yedeklemeye karşılık gelen anlamlarının yakalanabileceği tek yer bağlamsallıktır. Çalışmamız, postmodernizmde karışımıza çıkan bu iki anahtar kavramı açık kıldıktan sonra, hukuku onlarla birlikte düşünmeyi ve böylece postmodern olarak kabul edilebilecek olan bir hukuk anlayışı içinde onların adalet idesine ulaşmada sundukları ve sunabilecekleri imkânları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, postmodernizm, yapıbozum, *différance*, adalet.

